

Халявка Ю.Г.

старший судовий експерт

відділу досліджень у сфері інформаційних технологій;

Тульвінська А.Ю.

судовий експерт

відділу досліджень у сфері інформаційних технологій,

Черкаський науково-дослідний

експертно-криміналістичний центр

Міністерства внутрішніх справ України

ПРАВОВИЙ СТАТУС СУДОВОГО ЕКСПЕРТА-ПСИХОЛОГА У СПРАВАХ ПРО ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ

У сьогоденні кількість позовів, що містять потреби у відшкодуванні моральної (немайнової) шкоди у результаті неправомірних дій роботодавців, справ щодо захисту честі, гідності та ділової репутації, шкоди, заподіяної дорожньо-транспортною пригодою, незаконного засудження, триманням під вартою, спричинення смерті близького родича, спричинення шкоди здоров'ю, тощо неухильно зростає.

Сам факт наявності в особі моральних страждань може бути визначений за допомогою психологічного дослідження на етапі судового розгляду кримінального провадження. Однак, експертизи виконуються не в якійсь безособовій формі, а конкретними спеціально підготовленими та сертифікованими посадовими особами, експертами-психологами. Їх правовий статус під час досудового розслідування в судовому процесі є недосконалим. В чинному законодавстві існує низка несумісностей та недоліків.

Судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду [1]. Експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань [2].

Висновок експерта, що наданий особою, яка є не зацікавленою у результатах кримінального провадження, з посиланням на фундаментальні наукові положення та апробовані методики проведення дослідження, який, при необхідності, може бути перевірений, а також показання експерта є процесуальними джерелами доказів.

Найпоширенішими випадками, коли вирішується питання про відшкодування моральної (немайнової) шкоди є:

- поширення, у тім числі, через засоби масової інформації, відомостей, що не відповідають дійсності, або викладені неправдиво, порочать честь, гідність, ділову репутацію;

- відшкодування шкоди, завданої майну та здоров'ю (найчастіше, у зв'язку з дорожньо-транспортною пригодою, залиттям квартири);

- порушення прав споживачів;

- порушення законодавства про охорону навколишнього середовища;

- прийняття незаконних рішень, а також дії чи бездіяльність органу дізнання, судового слідства, прокуратури або суду;

- вчинення корупційного діяння;

- скоєння злочину;

- пошкодження майна;

- завдання шкоди джерелом підвищеної небезпеки.

До компетенції судового експерта-психолога відповідно до Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень належать: установлення того факту, що ситуація, яка досліджується в справі, є психотравмуючою для підекспертної особи; якщо так, то чи завдані особі страждання (моральна шкода); якщо особі завдано страждання (моральну шкоду), то який можливий розмір становить грошова компенсація за завданні страждання (моральну шкоду) [3].

Не є винятком й правовий статус експерта-психолога, адже він, як учасник процесуального провадження, наділений процесуальним статусом, який формується з моменту його залучення у провадження. Для реалізації своєї діяльності у кримінальному провадженні, процесуальний закон наділяє експерта правами та обов'язками, які складають основу його процесуального статусу та відрізняють експерта від інших учасників провадження.

Слід зазначити, що експерт у своєму висновку не встановлює факт моральної шкоди (це юридичний критерій), а встановлює моральні страждання особи та їх причинно-наслідковий зв'язок з діями/бездіяльністю відповідача, які в свою чергу можуть виступати підставою для кваліфікації судом факту заподіяння моральної шкоди.

Згідно із діючим законодавством експерт-психолог зобов'язаний: заявити самовідвід за наявності передбачених законодавством обставин; прийняти до виконання доручену йому експертизу; особисто провести

повне дослідження, дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені питання, а в разі необхідності роз'яснити його. Експерт-психолог зобов'язаний провести дослідження безпосередньо, тобто повинен провести експертизу особисто, без залучення інших осіб.

Також, на нашу думку, невід'ємним чинником правового статусу судового експерта-психолога під час досудового розслідування та в судовому процесі є його юридична відповідальність за неналежне виконання своїх посадових обов'язків, або зловживання ними. Відповідно ст. 14 Закону України «Про судову експертизу», судовий експерт на підставах і в порядку, передбаченими законодавством, може бути притягнутий до дисциплінарної, матеріальної, адміністративної чи кримінальної відповідальності.

Отже, правовий статус судового експерта-психолога під час досудового розслідування кримінального провадження – це сукупність правових елементів які характеризують місце, роль й компетенцію експерта-психолога в юридичному процесі. До правових елементів правового статусу судового експерта-психолога в кримінальному процесі на стадії досудового розслідування відносяться їхні юридичні обов'язки та права, заборонні заходи, коли експерту прямо забороняється вчиняти певні дії, та його юридична відповідальність за неналежне виконання своїх посадових обов'язків, або зловживання ними.

Список використаних джерел:

1. Про судову експертизу : Закон України. Голос України : офіційне видання від 21.04.1994.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Голос України : офіційне видання від 19.05.2012. № 90-91.
3. Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 17.07.2017. № 591. 2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1024-17/>